

TÜRKİYE'DE OYUN YAZARLIĞININ GELİŞİMİ VE SORUNLARI

A. TURAN OFLAZOĞLU

Ülkemizde oyun yazarlığının geçmişi yüz yılı aştı, ama bu alanda en bilinçli çaba 20. yüzyılda, özellikle Cumhuriyet'ten sonra oldu; hele tiyatroyu bir yan çabşma olarak değil de, tek etkinlik alanı olarak seçen yazarlar bu dönemde görüldü; ulusal ve evrensel açıdan en önemli oyunlar bu dönemde yazıldı; ve bu dönemde, bir ara, oyun yazarlarımız için maddî bakımdan da üzerinde durulmaya değer, son günlerde özlenilir hale gelen bir düzeye ulaşıldı. Örneğin 1960'lı yıllarda basan sağlamış bir oyunun geliriyle İstanbul'da, Ankara'da küçük bir apartman dairesi satın alınabilirdi. Ama toplumsal gelişmeler kültür üretkenlerin, dolayısıyla oyun yazarlarının öylesine aleyhine oldu ki, bu gün bir oyun yazarımızın beş oyunu birden oynansa, hepsi de basan sağlasa, bunların geliriyle ev sahibi olamaz yazanımız. Bu olumsuz, bu kaygı verici durumun düzelmesi için oyun yazarlarımızın gösterdiği çabalar sonuçsuz kalıyor nedense. Örneğin sanat eserlerinin, bu arada oyunların gelirinden vergi alınmaması için yetkililere defalarca başvuruldu; kibarca, anlayışla karşılandı bu; gel gelelim, durumda hiçbir değişme olmadı. Türkiye'nin kültür yaşamından sorumlu olanlar, Türk sanatçısının geçimini sanatıyla sağlaması için gereken koşulları oluşturmadıkça, Türk kültürünün gelişmiş ulusların kültürleriyle yarışa girmesini beklemek aşın düşseverlik olacaktır.

Gerçi son zamanlarda iyi niyetli çabalar da görülmedi değil; örneğin ödenekli tiyatrolara bağlı sahne sanatçılarının maaşları sevindirci düzeylere çıkarıldı; ancak, Türk oyuncusunun, Türk yönetmeninin yaşam sorunlarına çözümler aranırken, Türk oyun yazannın da yaşamak zorunda olduğu kimsenin aklına gelmedi; gelmiyor bir türlü. Oysa Türk oyuncusu ancak Türk oyunlarını başarıyla oynadığı zaman, Türk yönetmeni ancak Türk oyunlarını başarıyla sahneye koyduğu zaman, ancak o zaman yüksek düzeyde bir ulusal Türk tiyatrosundan söz edilebilir.

Oyun yazarlığımızın karşı karşıya bulunduğu öbür sorunlara, yani maddî sorunlar dışındaki estetik, ya da genel anlamda kültürel sorunlara gelince... Bir zamandır benimsenilen bir görüş var: "Madem ki" diyorlar, "tiyatro kolektif bir sanat, öyleyse oyun yazannın oyuncu, yönetmen, dekorcu, giysici, ışıkçı karşısında hiçbir aynlacağı yoktur." Oyun yazarlarımız ayncahk peşinde değil-

ler, sahnede olup bitenin ortaklaşa çabayla gerçekleştiğini onlar da biliyorlar; ama çok açık bir gerçek var ortada: Bir oyun, diyelim Hamlet, ancak bir kez yazılır, fakat defalarca, hatta sonsuzca oynanabilir. Bir yönetmen çok güzel buluşlar ortaya koyabilir, ama yönettiği oyun sayesinde olmuştur bunlar; bir oyuncu olağanüstü ustalıklar gösterebilir, ama oynadığı oyuna borçludur bunları. Ortada oyun yoksa, neyi sahneye koyacak, neyi oynayacaksınız?

Bir Batı ülkesinde bir yönetmen çıkıp, sahne anlatımında yeni yollara ulaşmak amacıyla, kim bilir kaç kez oynanmış ünlü bir klâsîği istediği şekilde değiştirip ortaya sürse, bizde bazıları "Günümüzde yönetmen tiyatrosuna doğru gidiliyor" diyerek yeni yazılmış, ilk kez oynanacak oyunları bile diledikleri şekle sokmaya kalkıyorlar. Yine Batılı bir yönetmen oyundaki konuşmaları yok edecek kadar aza indirse, bizde de bazıları hemen "Tiyatroda harekettir önemli olan, lâf dinlemeye kimsenin tahammülü yok günümüzde" demeye başlıyorlar, tiyatroyu danslı, çalgılı gösterilere dönüştürüyorlar. Tiyatroda dans da, müzik de olabilir elbet; ama bunlar tiyatroyu oluşturan unsurlardan bazılarıdır ancak, her zaman da gerekli değildirler.

Bir de, pek az sayıda olan tiyatro eleştirmenlerimizin çoğu, seyrettikleri şeyi oyun olarak değerlendirme alışkanlığını edinemediler henüz. Bir oyunu "Bireysel sorunları işlemekle yetinmiş yazar, ekonomik sorunları irdelememiş" diye yargılayabilenlere sık sık rastlıyoruz. Tarih olaylarını işleyen oyunlarda tarih yanlışları arayanlar mı istersiniz, oyunda kendi toplumsal görüşleri desteklenmediği için oyunu çağ dışı bulanlar mı, yaşam kurallarıyla sanat kurallarını karıştıranlar mı... Oysa, ister mağara çağında geçsin oyun, ister günümüzde, isterse gelecek çağda, sunuş, yani üslûptur önemli olan; ve tiyatrodaki, insan yaşamının bütün sorunları ancak estetik plânda değerlendirilir.

Temcit pilâvı gibi ikide bir öne sürülen bir sorun da şu: Batı ile biz. Örneğin Karagözü, orta oyununu andırmayan oyunlar Batı taklitçisi sayılarak küçümseniyor. Oysa tiyatro araştırmacılarından, tiyatro tarihçilerinden öğdendiğimize göre Karagöz, Hindistan ve Mısır yoluyla Java'dan gelmiştir ülkemize; orta oyunu ise, büyük bir olasılıkla, İtalyan halk tiyatrosu Commedia dell'arte'nin Osmanlı toplumuna uyarlanmasıdır. Buysa, Karagözle orta oyununun değerini ne eksiltir, ne artırır; çünkü yalnız tiyatro gelenekleri değil, toplumun bütün gelenekleri bu türlü etkileşmelerle oluşmuştur. Tarihimizin en parlak döneminde, Osmanlının Batı karşısında tek başına yer aldığı, hatta üstünlüğünü Batıya kabul ettirdiği, toplumumuzun hemen her bakımdan kendine yettiği o büyük dönemde bile Osmanlı şairleri İran şairlerine nazire yazmıyorlar mıydı? Mimar Sinan'da yabancı mimarilerin hiç mi etkisi yok? Batı uygarlığının bütün yönleriyle dünyanın bütün toplumlarına girdiği bir çağda, Türk oyun yazarları Batı tiyatroları yokmuş gibi davranabilirler mi? Hem, neden İngiltere'yi, Fransa'yı, Almanya'yı ya da Amerika'yı değil de, bütün Batıyı birden alıyoruz karşımıza? Sonra, Batı karşısında biz ne olarak bulunuyoruz? Do-

ğu olarak mı? Bildiğim kadarıyla Batılılar, Doğu deyince ancak Hindistan'ı, Tibet'i, Çin'i, Japonya'yı anlarlar. Çağımız bütün ulusal kültürlerin harman edildiği bir çağ. Batılılar kendilerini Doğu kültürleriyle tamamlamak için çaba harcarken, biz neden Batıların başarılarından yararlanarak ulusal sentezimizi zenginleştirmeydim? Tiyatro tarihinin en görkemli dönemlerinden birini, Eski Yunan'ı düşünelim. Coşkunluk tanrısı Diyonizos'un yaşamını, ölüp yeniden dirilmesini kutlayan ayinlerden üretilmiştir Aiskhüos'un, Sofokles'in, Euripides'in, Aristofanes'in oyunları; ve bu olay uzun süre bir mucize sayılmış, Yunan tiyatrosunun yalnızca Yunan toprağından fıskırdığına inanılmıştır. Ama yakın çağda yapılan araştırmalar, Eski Mısır'daki Osiris ayinlerinin Eski Yunan'daki Diyonizos ayinlerine, dolayısıyla Yunan tiyatrosuna örneklik etmiş olabileceğini ortaya koydu.

Doğuda olsun Batıda olsun, Kuzeyde olsun Güneyde olsun, en ulusal basanlar dahi aslında insan soyu için gerçekleştirilmiş olmuyor mu? Gilgames destanını yaratan toplumun dili bu gün yer yüzünde konuşulmuyor bile, ama yer yüzünün her bucağından yaşayan insanlara sevinç vermiyor mu o destan, "İnsanoğlu tâ o çağlarda bile ne güzel şeyler yapabilmiş" diye övünç duymuyor muyuz? Maddî sorunların çözümlenmesi konusunda elimizden pek bir şey gelmeyebilir, ama sözünü ettiğim sakıncalı, zararlı tutumlardan tartışarak, akıl, hatta sağduyu yordamıyla kurtulamaz mıyız acaba?

Oyun yazarlığımızın gelişmesinde en önemli etkenlerden biri de oyun metinlerinin kitap halinde basılmasıdır. Ne var ki, yayın evleri, zor satılıyor gerekçesiyle oyun basmak istemiyorlar. Bu konuda, Devlet Tiyatroları, sahnelediği oyunları yayımlayarak bir ölçüde katkıda bulunuyor, ama bu, ülke çapında bir çözüm olmaktan uzaktır. İş, Kültür Bakanlığına düşüyor yine. Oyunların kitap halinde çıkması tiyatro eleştirisinin gelişmesi için de gereklidir, çünkü eleştirmenler oyunla oynamış arasındaki farkları saptamakta güçlük çekebilirler. Kısacası, oyunların kitaplaşması son derece önemlidir; çünkü oynanış, yani temsil yalnızca bu gün içindir, kitapsa hem bu gün hem yann için.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" diyor Atatürk, çağdaş Türkiye'nin kurucusu. Kültürü yaratanların arasında, hem en önde gelenlerin arasında yer alır oyun yazar. Tiyatromuzun kalkınması, olumlu atılımlar yapabilmesi için, yazardan, yani temelden başlamak zorundayız. Onun sorunları, tabii en başta yaşamıyla ilgili sorunlar çözümlenmedikçe, oyun yazarın kalemıyla geçinmesi sağlanmadıkça, gelişmiş ülkelerin tiyatroları düzeyine erişmek, düş olarak kalmaya mahkûmdur. Birkaç yazarımızın birkaç eserinin uluslararası düzeyde olması ise, bu özlemin gerçekleşmesine yetmez.

Gerçi sanatçı duyarlığıyla donanmış olarak dünyaya gelen kişi, yani gerçek sanatçı, varlığının derinliklerine kök salmış bir iç güdüyü, biçim verme, insan kargaşasını düzene sokma iç güdüsünü, kısacası, sanatçı yeteneğini tatmin etme

10 Türkiye'de Oyun Yazarlığının Gelişimi ve Sorunları

yolunu bulur nasıl olsa. Ancak, bu günün dünyasında bir toplumun değeri, daha çok, kendi kültürünü üretenlere karşı takındığı tavırla ölçülmekte. Onun için, dünyanın önde gelen toplumları arasında, insanlığa yön veren ülkeler arasında yer almak istiyorsak, ki ulusumuza yaraşan da budur, - gereğini bir an önce yapmaya başlamalıyız.

Kaynak: Türk Dili Dergisi, TDK Yay., Sayı:433, Ocak 1988